

Organization Management according to Buddhhadhamma

Siyapha Buasri¹ and Phramaha Udon Uttaro (Makdee)²

Received: January 08, 2023

Revised: November 14, 2023

Accepted: January 12, 2024

Abstract

This academic article on organization management according to Buddhhadhamma was to show the significance of organization management that applied Buddhhadhamma to organization management. Specific qualities of administrators were to plan, gather and use the resources available in the organization for management. Therefore, management theories were guidelines for executives in organization management. Meanwhile, morality and ethics were considered another quality that executives should have. Executives themselves should promote mutual assistance and support appropriately. Executives should also be knowledgeable in all aspects, have sacrifice for the organization, have morality in their hearts, be determined, and have mindfulness in organization management in order to be able to lead the organization to achieve its goals and show the organization's success. This article has applied Buddhist principles, Satipatthana 4, namely being mindful and considering things to see them as they really were able concentration and the ability to work. It can help you control yourself and understand others, leading to wisdom in solving various problems. And the

¹ Taphan Hin Wittayakhan Municipal School

² Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Wisiya26@gmail.com

application of Iddhipada 4 for success in educational administration, namely, Chanda, Viriya, Citta and Vimangsa to administration so that the administrators can lead the organization to stability and success.

Keywords: Organization Management, Satipatthana 4, Iddhipada 4

การบริหารจัดการองค์กรตามหลักพุทธธรรม

ชัญญาภา บัวศรี¹ และพระมหาอดุล อดุลโร (มากดี)²

Received: January 08, 2023

Revised: November 14, 2023

Accepted: January 12, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องการบริหารจัดการองค์กรตามหลักพุทธธรรม เป็นบทความที่จะให้เห็นถึงนัยยะของความสำเร็จในการบริหารจัดการองค์กรที่นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กร ซึ่งคุณสมบัติเฉพาะของผู้บริหารนั้นจะต้องเป็นผู้วางแผน รวบรวม และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรมาบริหาร ดังนั้นทฤษฎีด้านการบริหารจึงเป็นแนวทางให้กับผู้บริหารในการบริหารองค์กร ขณะที่คุณธรรมและจริยธรรมก็นับว่าเป็นอีกคุณสมบัติที่ผู้บริหารพึงต้องมี ซึ่งผู้บริหารเองนั้นควรมีการส่งเสริมในเรื่องของการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันได้อย่างเหมาะสม รวมถึงผู้บริหารควรมีความรู้รอบคอบในทุกด้าน มีความเสียสละให้กับองค์กร มีคุณธรรมประจำใจ มีความมุ่งมั่นและมีสติในการบริหารจัดการองค์กร เพื่อที่จะสามารถนำพาองค์กรบรรลุถึงเป้าหมายและชี้ให้เห็นผลสำเร็จขององค์กร ซึ่งในบทความนี้ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อันได้แก่ หลักสติปัฏฐาน 4 คือการตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริงทำให้มีสมาธิและสามารถทำงาน สามารถทำให้ควบคุมตนเองได้และเข้าใจผู้อื่น ทำให้เกิดปัญหาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และการนำหลักธรรมอริยบท 4 เพื่อความสำเร็จในการบริหารงานการศึกษา มี 4 อย่าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา มาประยุกต์ใช้เพื่อการบริหาร เพื่อให้ผู้บริหารนั้นนำพาองค์กรไปสู่ความมั่นคง และสำเร็จ

¹ โรงเรียนเทศบาลตะพานหินวิทยาการ

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Corresponding author, e-mail: Wisiya26@gmail.com

คำสำคัญ: การบริหารจัดการองค์กร, สติปัญญา 4, อิทธิบาท 4

บทนำ

การศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนด้านสังคมและวัฒนธรรม การจะพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าขึ้น สิ่งสำคัญยิ่งที่จะต้องพัฒนาประการหนึ่งคือ ทรัพยากรมนุษย์ เพราะการศึกษาจะช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นกลไกการพัฒนา อันจะเป็นพลังผลักดันให้ชาติเจริญก้าวหน้าไปในทิศทางอันพึงประสงค์ โรงเรียนเป็นองค์กรหนึ่งที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในชาติ ผู้บริหารโรงเรียนเปรียบเสมือนหัวใจของการศึกษาที่จะสามารถกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ หรือการศึกษาในโรงเรียนได้อย่างสำเร็จสมบูรณ์ เพราะผู้บริหารโรงเรียนนั้น คือ ผู้ที่มีอำนาจชี้แนะ สั่งการ และกำหนดกรอบทิศทางในการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนให้เป็นไปตามที่กฎหมาย และนโยบายของรัฐบาลกำหนด ส่งผลให้คุณครูยุคใหม่ที่กำลังทำการปฏิรูปการเรียนรู้ย่อมมุ่งหมายให้ผู้บริหารโรงเรียนยุคใหม่มีคุณสมบัติในการบริหาร มีวิสัยทัศน์ มีความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม และมียุทธศาสตร์ กระบวนการทำงานที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (พระมหาสถาบัน สฐมโม, 2557)

การบริหารองค์กร (Organization Management) ในยุคการแข่งขันจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารองค์กรต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญคือวิสัยทัศน์และมีความสามารถในการกำหนดกลยุทธ์และมีความจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรในการบริหารงานทั้งด้านทรัพยากรบุคคล ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการบริหารจัดการ โดยผู้บริหารองค์กรมีอิทธิพลสำคัญต่อองค์กรต้องเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์หรือทักษะทางความคิดในการมองการณ์ไกล มีทักษะในการปฏิบัติงานและมีทักษะในการประสานงานที่ดีพร้อมทั้งมีแนวคิดที่จะปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ขององค์กรเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด โดยการบริหารองค์กรต้องอาศัยผู้บริหารที่มีความคิดสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงาน มีทักษะการงานเป็นทีมสร้างสัมพันธ์อันดีให้แก่บุคคลในองค์กร และสามารถกระตุ้นให้สมาชิกในองค์กรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มความสามารถเต็มกำลังส่งผลให้ภารกิจสำเร็จตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การบริหารองค์กรจึงมีแนวคิดมาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคมซึ่งจะต้องอยู่ รวมกันเป็นกลุ่ม โดยจะต้องมีผู้นำกลุ่มและมีแนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายใน

กลุ่มเพื่อให้ เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย ซึ่งอาจเรียกว่า ผู้บริหารและการบริหาร ซึ่งการบริหารจัดการแนวพุทธเป็นความพยายามในการนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับการทำงานสมัยใหม่ ทั้งนี้ เพราะหลักพุทธธรรมเป็นนามธรรมสูงกว่าความรู้สมัยใหม่ใด ๆ เมื่อองค์การมั่นคงแล้ว จำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เรียกว่า การพัฒนาองค์การสามารถทำได้ทั้งทางโลกและทางธรรม (พระมหาธีรพันธ์ ธีรกิตติ และอัญชลี จตุรานัน, 2555) สำหรับการพัฒนาองค์การทางธรรม (Buddhist Organization Development) คือการใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาองค์การ ตัวแปรที่จะพัฒนานั้น ก็คือองค์ประกอบหลักขององค์การนั่นเอง ได้แก่ 1) สมาชิกองค์การ สมาชิกองค์การต้องส่งเสริมในด้านคุณภาพ คุณธรรม และความสุขของสมาชิก 2) ผู้นำ ต้องพัฒนาเช่นเดียวกันกับสมาชิก นั่นก็คือ ด้านคุณภาพ คุณธรรม และความสุข 3) หลักการบริหาร ต้องส่งเสริมหลักการบริหารจัดการที่ดี เมื่อการพัฒนาทางโลกผสมผสานกับการพัฒนาทางธรรม ย่อมทำให้องค์การนั้น เป็นองค์การที่มีสันติภาพ เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ มีความสามารถในการบริหารจัดการตนเองได้ รักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม เป็นองค์การที่มีจิตวิญญาณหรือมีจิตสำนึกชุมชนนั่นเอง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และชาย สัญญาวิวัฒน์, 2550)

ดังนั้น การบริหารองค์กรจึงเป็นบทบาทสำคัญของผู้บริหารในการรวบรวมและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กร โดยใช้กระบวนการบริหารจัดการที่นำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นการนำความเชื่อแนวคิดทางจริยธรรมมาผสมผสานและประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารจัดการตามทฤษฎีการบริหารจะสามารถนำพาองค์กรเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายและผลสำเร็จขององค์กร

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กร

นักวิชาการได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรได้ดังนี้

องค์กร เป็นหน่วยทางสังคมหรือการรวมกลุ่มของมนุษย์ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อบรรลุเป้าหมายบางประการ (อานวย เกลามัน, 2558) มีการรวมกลุ่มของบุคคลเกินกว่าหนึ่งคน และมีการสร้างระบบการทำงานที่มีการประสานงานให้นำไปสู่จุดมุ่งหมายที่องค์กรนั้นกำหนดขึ้น (กมลวรรณ เจริญสกุล, 2556) ยังมีแบบแผนความร่วมมือกันระหว่างบุคคลหลายคนซึ่งมีความตั้งใจจริงที่จะร่วมกันดำเนินกิจกรรมให้ บรรลุวัตถุประสงค์ (Bernard, C. I., 1970) มีขอบเขต มีบทบาทหน้าที่ที่

ต้อง ดำเนินการภายใต้ระบบ โครงสร้างการดำเนินงานเพื่อไปสู่เป้าหมาย (พระมหาอุตร อุตฺตโร, 2565)

การจัดการองค์กรยังเป็นการแบ่งอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานออกเป็นส่วนต่าง ๆ มีกระบวนการสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยอาศัยทรัพยากรต่างๆ ผ่านหน้าที่การบริหารต่าง ๆ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การนำ และการควบคุม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร การจัดระเบียบเป็นกระบวนการในองค์กรนั้น ๆ โดยมีความสัมพันธ์กันระหว่างทรัพยากรที่ใช้ในการบริหาร ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรที่เป็นคน เงิน วัสดุสิ่งของและวิธีการจัดการ เพื่อให้เกิดผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้

“การบริหาร” หรือ “การจัดการ” โดยทั่วไปเป็นคำที่มีความหมายเหมือนกัน และใช้แทนกันได้เสมอ คำภาษาอังกฤษที่มักใช้เรียกในความหมายของ การบริหาร มี 2 คำ คือ Management และ Administration ส่วนมากคำว่า Management มักจะใช้ในทางธุรกิจ ซึ่งหมายถึง การนำเอานโยบายไป ปฏิบัติ โดยมีการกำหนดแบบงาน วิธีการทำงาน และการใช้ปัจจัยหรือทรัพยากรต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า การจัดการ ส่วนคำว่า Administration มักเน้นการบริหารเกี่ยวกับนโยบาย มักนิยมใช้ในทางราชการ เช่น Public Administration การบริหารเป็นกระบวนการทำงานของกลุ่มคนซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การทำงานนั้น ๆ บรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ โดยการบริหารงาน มีการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลองค์กรหรือประเทศหรือการจัดการเพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์กร ยังหมายรวมถึงศิลปะของการทำงานของผู้บริหารให้สำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่น โดยมีกระบวนการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และการควบคุมกำลัง ความพยายามของสมาชิกองค์กรและการใช้เงินทุน อุปกรณ์ข่าวสาร และคน ซึ่งคนเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญที่สุดขององค์กร กระบวนการในการดำเนินงานประสมประสานกันเพื่อให้เกิดผลสำเร็จของการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ (พระเทพปริยัติเมธี, 2559)

สามารถสรุปได้ว่า การบริหารจัดการองค์กรเป็นการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกที่มารวมตัวกันมีแบบแผนความร่วมมือกันระหว่างบุคคลหลายคนซึ่งมีความตั้งใจจริงที่จะร่วมกันดำเนินกิจกรรม โดยเป็นการบริหารการจัดการอย่างมีกระบวนการ มีระเบียบอันจะทำให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการองค์กรให้ประสบ

ความสำเร็จและทำให้สมาชิกในองค์กรมีการร่วมมือกันทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และ
ขณะเดียวกันการบริหารองค์กรตามทางพระพุทธศาสนา ก็สามารถนำมาใช้กับการบริหารจัดการ
องค์กรได้ในลักษณะการส่งเสริมเติมเต็มจิตใจของคนในองค์กรได้อย่างเหมาะสม

ทฤษฎีการบริหารจัดการองค์กร

การนำหลักทฤษฎีด้านการบริหารมาใช้มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร เพราะเป็นแนวทาง
หรือหนทางสู่ความสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่นเป็นปัจจัย ซึ่งผู้บริหารนั้นต้องคำนึงองค์ประกอบหลายอย่าง
ในการทำงาน องค์ประกอบพื้นฐานเหล่านี้เรียกเป็นตัวย่อ คือ POSDC (พระธรรมโกศาจารย์
(ประยูร ธมมจิตโต), 2549) มีรายละเอียดดังนี้

1. การวางแผน (Planning) กำหนดกรอบงานขององค์กร เช่น โครงสร้าง นโยบาย
ตลอดจนลำดับกระบวนการปฏิบัติการในส่วนต่าง ๆ ตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงจุดสิ้นสุดของกระบวนการ
ทำงาน รวมไปถึงวิธีการดำเนินงานในส่วนต่าง ๆ ให้บรรลุผล ซึ่งการวางแผนนี้ยังต้องสามารถรับรู้
ติดตาม เข้าใจ ตลอดจนวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกลเพื่อ
กำหนดทิศทางขององค์กร

2. การจัดองค์การ (Organizing) ผู้บริหารจะต้องมีความสามารถในการกำหนด
โครงสร้างขององค์กร กำหนดตำแหน่งงาน จัดสรรทรัพยากรบุคคลเพื่อลงในตำแหน่งงานต่าง ๆ ให้
มีการแบ่งงานกันทำและกระจายอำนาจ

3. งานบุคลากร (Staffing) ผู้บริหารจะต้องเรียนรู้การบริหารจัดการบุคคล ซึ่งเริ่ม
ตั้งแต่การคัดเลือกบุคคลที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับการทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ ขององค์กร
จากนั้นก็จะต้องดูแลบุคลากรตลอดเวลาจนกว่าบุคลากรจะพ้นจากสภาพสมาชิกภายในองค์กร
โดยจะต้องดูแลตั้งแต่การบริหารงานบุคคล งานสวัสดิการ การพัฒนาทรัพยากรบุคคล การเลื่อน
ตำแหน่ง โยกย้าย เป็นต้น

4. การอำนวยการ (Directing) หัวใจสำคัญของการอำนวยการก็คือการสื่อสารให้มี
ประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินงานตามแผนผู้บริหาร ซึ่งผู้บริหารนั้น
จะต้องต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

5. การกำกับดูแล (Controlling) คือ การบริหารจัดการทุกอย่างให้ตรงตามแผน และระยะเวลาที่วางไว้ ทั้งในเชิงคุณภาพ และปริมาณของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

แนวคิดนี้สอดคล้องกับความคิดที่ได้เสนอรายงานเรื่อง ศาสตร์แห่งการบริหาร (Paper on the Science of Administration) (Gulick, L. & Lyndall, U. L., 1973) ในปี ค.ศ.1937 ว่า กระบวนการบริหารต้องมียุทธศาสตร์ประกอบสำคัญ 7 ประการ เรียกว่า POSDCORB มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. P = Planning (การวางแผน) หมายถึง เป็นการกำหนดเป้าหมายขององค์กรในอนาคตว่า ต้องทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อะไร และจะดำเนินการอย่างไร เป็นการเตรียมการก่อนลงมือปฏิบัติ หรือเป็นการวางแผนโครงการกิจกรรม และแผนงานต่าง ๆ เพื่อให้ดำเนินการสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

2. O = Organizing (การจัดองค์กร) หมายถึง การกำหนดโครงสร้างของหน่วยงานให้ชัดเจน และกำหนดอำนาจหน้าที่รับผิดชอบอย่างเป็นทางการภายในองค์กร โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับงาน

3. S = Staffing (การจัดบุคคลเข้าทำงาน) หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับตัวบุคคลในองค์กร คือการบริหารงานบุคคลนั่นเอง ซึ่งฝ่ายบริหารต้องตัดสินใจอยู่ตลอดเวลาว่าจะดูแลควบคุมจัดสรรคนอย่างไรให้เหมาะสมกับงาน

4. D = Directing (การสั่งการหรืออำนวยการ) หมายถึง การตัดสินใจและสั่งการ การควบคุมงาน หรือก็คือการที่ผู้บังคับบัญชาสั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานตามแผนงานหรือตามที่ได้รับมอบหมายเพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปได้ ซึ่งจะต้องใช้ศิลปะในการบริหารงาน

5. Co = Co-ordinating (การประสานงาน) หมายถึง หน้าที่ในการประสานกับหน่วยต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เรียกได้ว่านี่คือหัวใจของการบริหาร ซึ่งผู้บริหารที่ดีจะต้องมีความสามารถในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลในทุกระดับ

6. R = Reporting (การรายงานผลการปฏิบัติงาน) หมายถึง การรายงานความเคลื่อนไหวภายในองค์กร จะเป็นความก้าวหน้า ปัญหา ตลอดจนข่าวสารต่าง ๆ ให้ทุกฝ่ายทราบ เพื่อจะได้ติดตามการแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากการทำงานได้นั่นเอง

7. B = Budgeting (การงบประมาณ) หมายถึง โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณและรายการเงิน ตลอดจนใช้วิธีการงบประมาณเป็นแผนงาน เป็นเครื่องมือในการควบคุมงาน เป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในการควบคุมการปฏิบัติงานโดยใช้วงงบประมาณซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ การเตรียมขออนุมัติงบประมาณ การเสนอ ให้ผู้บังคับบัญชาให้ความเห็นชอบ การดำเนินงานตามงบประมาณ การตรวจสอบ การใช้จ่ายงบประมาณตามแผนที่เสนอขอไว้ (คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต, 2565)

การบริหารจัดการที่ดีต้องคำนึงถึงความพยายามเพื่อจะบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และต้องคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรโดยมีการวางแผน และกำหนดวิธีการนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ นั้นขึ้นอยู่กับการบริหารองค์กรตามลักษณะขององค์กร ซึ่งลักษณะขององค์กรประกอบด้วยลักษณะขององค์กรตามแนวการศึกษาสมัยใหม่ และยุคหลังสมัยใหม่นั้นเอง

องค์กรตามแนวการศึกษาสมัยใหม่ (Modernist Approaches) องค์กรตามแนวการศึกษาสมัยใหม่ มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ (Jaffee, 2001 อ้างใน สุดารัตน์ พิมลรัตนกานต์, 2564)

1. องค์กรมีขอบเขต โดยแยกกระบวนการภายในขององค์กรออกจากสภาพแวดล้อม องค์กรเป็นระบบจักรกล (Mechanical Systems) องค์กรได้นำปัจจัยนำเข้า (Inputs) มารวมเข้าด้วยกันภายในขอบเขตขององค์กร และได้ผลิตภัณฑ์หรือบริการซึ่งเป็นปัจจัยนำออกสู่สภาพแวดล้อม

2. องค์กรแบ่งแยกตำแหน่ง (Positions) ภารกิจ (Tasks) และแผนงาน (Department) การแบ่งแยกดังกล่าวเพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร

3. องค์กรเน้นความมีเหตุผล (Rationality) กล่าวคือ องค์กรเป็นเครื่องมือจัดตั้งขึ้นมาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรโดยมีโครงสร้างที่เป็นทางการ ให้คนในองค์กรมีพฤติกรรมมุ่งเน้นเป้าหมายขององค์กร

อย่างไรก็ตามจะพบว่า องค์กรในปัจจุบันต้องเผชิญกับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งองค์กรต้องมีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรในแบบเดิมกับองค์กรสมัยใหม่ก็มีความแตกต่างกัน เช่น การจัดการแบบคงเดิมกับแบบพลวัตร รูปแบบไม่ยืดหยุ่นกับแบบยืดหยุ่น การเน้นที่ตัวงานกับเน้นทักษะ การมีสถานที่ทำงาน และเวลาทำงานที่เฉพาะคงที่กับการทำงานได้ทุกที่ทุกเวลา องค์กรแบบเดิมจะมีลักษณะการจัดการที่คงเดิมไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง ถ้าจะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นบ้างก็เป็นในช่วงสั้น ๆ แต่องค์กรปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จะมีความคงที่บ้างเป็นช่วงสั้น ๆ จึงมีการจัดการแบบพลวัตรสามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ตลอดเวลาองค์กรแบบเดิมมักมีการจัดการแบบไม่ยืดหยุ่น ส่วนในองค์กรสมัยใหม่จะมีการจัดการที่ยืดหยุ่นกล่าวคือใน องค์กรสมัยใหม่จะไม่ยึดติดกับแนวทางปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ต้องให้มีความยืดหยุ่นในการปฏิบัติ สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์แตกต่างไป องค์กรแบบเดิมลักษณะของงานจะคงที่ พนักงานแต่ละคนจะได้รับมอบหมายงานเฉพาะ และทำงานในกลุ่มเดิมไม่ค่อยเปลี่ยน แต่ในองค์กรสมัยใหม่พนักงานต้องเพิ่มศักยภาพของตนที่จะเรียนรู้และสามารถทำงานที่เกี่ยวข้องได้รอบด้าน และมีการสลับเปลี่ยนหน้าที่และกลุ่มงานอยู่เป็นประจำ (ธีรพงศ์ ประดิษฐ์กุล, 2563)

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการสู่ความสำเร็จนั้นควรมีการนำหลักทฤษฎีด้านการบริหารมาเป็นแนวทางในการบริหารโดยที่ผู้บริหารต้องคำนึงองค์ประกอบหลายอย่างในการทำงานโดยเริ่มจากการวางแผนการทำงานโดยรวมถึงการบริหารจัดการบุคลากรและด้านงบประมาณ การจัดการองค์กร การแบ่งหน้าการทำงานและจัดบุคลากร การสั่งงานเป็นเป็นระบบมีการประสานงานและการสื่อสารมีการรายงานผลการดำเนินการเพื่อทราบถึงการทำงาน ข้อบกพร่องและแนวทางการแก้ปัญหา

การบริหารองค์กรทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม

แนวทางการบริหารองค์กรทางการศึกษาตามแนวพุทธธรรม มีหลักธรรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการทุกมิติ โดยเน้นที่การพัฒนามนุษย์ให้มีความมั่งคั่งทั้งทางร่างกายและจิตใจเป็นเบื้องต้น ให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่สมบูรณ์ (พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปัญญา), 2559) การพัฒนาจิตซึ่งมีรากฐานมาจากพุทธธรรมนั้นให้ความสำคัญกับเรื่อง สติในฐานะที่เป็นสภาวะจิตที่

มีคุณภาพในการทำงานไปสู่ปัญญาภายในและคุณภาพจิตที่มีคุณค่าทั้งหลาย เช่น ความรัก ความเมตตา ความเสียสละ ความอดทนและการให้อภัย เป็นต้น จากสภาพปัญหาที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น การที่ผู้บริหารนำหลักสติมาใช้ในการบริหารการศึกษาถือเป็นวิธีการที่จะช่วยพัฒนาสถานศึกษาในทุกด้าน โดยนำหลักสติมาใช้เป็นวิธีขององค์กรทั้งในการบริหารการศึกษาของผู้บริหาร คือ การบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน เพื่อการทำงานร่วมกันเป็นทีมจนนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา

นอกจากนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) ยังได้สรุปหลักสติปฏฐาน 4 ได้ดังนี้

1. กายานุปัสสนา การพิจารณากาย หรือตามดูรู้ทันกาย
2. เวทนานุปัสสนา การตามดูรู้ทันเวทนา คือ เมื่อเกิดความรู้สึกสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี เฉย ๆ ก็ดี ทั้งที่เป็นชนิดสามิส และนิรามิส ก็รู้ชัด ตามที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ๆ
3. จิตตานุปัสสนา การตามดูรู้ทันจิต คือ จิตของตนในขณะนั้น ๆ เป็นอย่างไร เช่น มีราคะ ไม่มีราคะ มีโทสะ ไม่มีโทสะ มีโมหะ ไม่มีโมหะ พุ้งซ่าน เป็นสมาธิ หลุดพ้น ยังไม่หลุดพ้น ฯลฯ ก็รู้ชัด ตามที่มันเป็นอยู่ในขณะนั้น ๆ
4. ธัมมานุปัสสนา การตามดูรู้ทันธรรม ประกอบด้วย 1) นิ वर्ณ คือ รู้ชัดในขณะนั้นว่า นิ वर्ณ 5 แต่ละอย่างมีอยู่ในใจตนหรือไม่ ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้นได้อย่างไร ที่เกิดขึ้นแล้ว ละเลียงได้ อย่างไร ที่ละได้แล้ว ไม่เกิดขึ้นอีกต่อไปอย่างไร รู้ชัด ตามที่เป็นไปอยู่ในขณะนั้น 2) ชันธ คือ กำหนดรู้ ว่า ชันธ 5 แต่ละอย่าง คืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ดับไปได้อย่างไร 3) อายตนะภายในภายนอกแต่ ละอย่างรู้ ชัดในสัญญาขณะที่เกิดขึ้น เพราะอาศัยอายตนะนั้นรู้ชัดว่า สัญโญชน์ที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้นได้ อย่างไร ที่เกิดขึ้นแล้ว ละเลียงได้อย่างไร ที่ละได้แล้ว ไม่เกิดขึ้นได้อีกต่อไปอย่างไร 4) โพชฌงค์ คือ รู้ชัดในขณะนั้นว่า โพชฌงค์ 7 แต่ละอย่างมีอยู่ในใจตนเองหรือไม่ ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้นได้อย่างไร ที่เกิดขึ้นแล้ว เจริญเต็มบริบูรณ์ได้อย่างไร 5) อริยสัจ คือ รู้ชัดอริยสัจ 4 แต่ละอย่างตามความเป็นจริง ว่าคืออะไร เป็นอย่างไร (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2558)

สรุปได้ว่าการใช้หลักสติปฏฐาน 4 คือการตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริงทำให้มีสมาธิและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การประพฤติปฏิบัติตามหลักการเจริญสติตามแนวสติปฏฐานนี้จะสามารถทำให้ควบคุมตนเองได้และเข้าใจผู้อื่น ทำให้เกิด

ปัญหาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทำให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจเมตตาต่อผู้อื่นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเกิดประโยชน์สุขแก่ตนเอง ครอบครัว และบุคคลที่เกี่ยวข้อง

การนำหลักอิทธิบาท 4 เป็นแนวทางการบริหารองค์กรทางการศึกษา

การบริหารองค์กรทางการศึกษาโดยการนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 เพื่อความสำเร็จในการบริหารงานการศึกษาและการงานในทุกด้าน ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานวิชาการ งานงบประมาณ งานบริหารบุคคล และงานบริหารทั่วไป เพราะหากผู้บริหารสามารถปฏิบัติตามกระบวนการแล้ว ความสำเร็จของการบริหารองค์กรทางการศึกษางานย่อมบรรลุวัตถุประสงค์ มีนักวิชาการและผู้วิจัยได้ศึกษาและอธิบายถึงหลักอิทธิบาท 4 ไว้ดังนี้

ความหมายของอิทธิบาท 4

อิทธิบาท มาจากคำว่า อิทธิ + บาท ซึ่งคำว่า อิทธิ หรือฤทธิ์ หมายถึง ฤทธิ์หรือความสำเร็จ ความรุ่งเรือง และคำว่า บาท หมายถึง ฐาน เจริญ หรืออุบายเครื่องบรรลุดังนั้น อิทธิบาท จึงหมายถึง ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จและความก้าวหน้าในการทำงานตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) วิริยะ (ความเพียรพยายามทำในสิ่งนั้น) จิตตะ (ความคิดจดจ่อหรือการเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น) และวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น) หลักอิทธิบาทธรรมเครื่องให้ถึงอิทธิ (ฤทธิ์หรือความสำเร็จ) หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ หรือแปลง่าย ๆ ว่า ทางแห่งความสำเร็จ เป็นคุณ 4 อย่าง ถ้ามีบริบูรณ์แล้วจะชักนำให้บุคคลถึงสิ่งที่ต้องการซึ่งไม่เหลือวิสัย จนกล่าวไว้ว่า อิทธิบาท 4 เป็นธรรมะที่เป็นธรรมที่มีอุปการะแก่งานทุกชนิด ตั้งแต่งานของผู้ครองเรือนจนถึงงานของผู้บำเพ็ญวิปัสสนา เป็นธรรมสำหรับความสำเร็จเป็นทางปฏิบัติเพื่อนำไปสู่นิพพานได้สามารถใช้ในการทำงานและดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ นั้น ๆ ย่อมเจริญด้วยอิทธิบาทเป็นเครื่องปรุ้งสมาธิ อันประกอบด้วย ฉันทะเป็นประธาน ด้วยวิริยะเป็นประธานด้วยจิตตะเป็นประธาน ด้วยวิมังสาเป็นประธาน (พุทธทาสภิกขุ, 2537)

สามารถสรุปได้ว่า อิทธิบาท 4 หมายถึงหลักธรรมหรือคำสอน ที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติแล้วสามารถทำให้ประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงานต่าง ๆ ตามที่มุ่งหวังไว้ เป็นคุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์

องค์ประกอบอภิธิบาท 4

หลักพุทธธรรมมีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการส่งเสริมการบริหารองค์การทางการศึกษา ให้ประสบผลสำเร็จ อันได้แก่หลักอภิธิบาท 4 อันเป็นหลักธรรมที่สร้างเสริมความสำเร็จ อภิธิบาท 4 นั้น เป็นเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ประกอบด้วย องค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่

1) ฉันทะ หมายถึง ความพอใจในสิ่งที่ทำ รักในเรื่องที่ยากจะทำหรือยากได้ผล พพอใจในสิ่งที่จะกระทำ พพอใจในการที่จะศึกษาให้เกิดความรู้ เราจะต้องมีความพอใจในการที่จะ ปฏิบัติให้เกิดอย่างนี้ ซึ่งเรียกเป็นฐานขั้นต้นที่เรามีไว้ก่อน (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2549)

2) วิริยะ หมายถึงความเพียร คือขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ใจสู้ไม่ย่อท้อไม่หวั่นอุปสรรคและความลำบาก (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2543)

3) จิตตะ หมายถึง ความคิดการตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ มีจิตฝึกฝน และเอาใจใส่ใจจดจ่ออยู่กับเรื่องนั้น

4) วิมังสา หมายถึง ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญตรวจตราเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผลประเมินผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2553)

สรุปได้ว่า อภิธิบาท 4 ประกอบ 1) ฉันทะ ความพอใจ 2) วิริยะ ความเพียรในการทำงาน 3) จิตตะ ความคิดและฝึกฝนในการทำงาน 4) วิมังสา ความไตร่ตรองและการสอดส่องใน เหตุผลของการทำงาน

ประโยชน์ของอภิธิบาท 4

1) ฉันทะ คือ ทำให้เป็นมีความพอใจ และมีใจรักต่องาน ทำให้เกิดความรู้สึกเต็มใจในการทำงาน เกิดการทำงานด้วยความสุข ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายง่าย เพียรพยายามทำงาน ไม่เกิดอาการ ท้อแท้ ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดการสร้างสรรค์ในงาน

2) วิริยะ คือ ทำให้เป็นคนหมั่นเพียร และขยันในการทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน มุ่งมั่นที่จะทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความขยัน ย่อมทำงานขาด ๆ เกิน ๆ หรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จก็สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพ

3) จิตตะ คือ ทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น และจดจ่อกับงานที่ทำ จิตมีความแน่วแน่ และมั่นคงต่องานที่เกิดปัญหาต่าง ๆ มีจิตมุ่งมั่นแก้ปัญหาช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตาม กระบวนการ ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ

4) วิมังสา คือ ทำให้เป็นผู้ที่รู้จักคิด วิเคราะห์ในงาน ช่วยทำให้ทราบและเข้าใจใน กระบวนการของงาน สภาพปัญหา รู้ปัญหาที่ย่อมเกิดแนวทางในการแก้ปัญหาโดยมีวิมังสาเป็นใหญ่ งานปัญหานั้นก็สามารถแก้ไขได้อย่างง่ายดาย งานไม่ผิดพลาด และทำงานตามกรอบที่วางไว้ให้ ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงานไม่มีหลักการ ทำงานไม่มีแนวทางไม่มีแบบ แผน ซึ่งยากที่จะเกิดความสำเร็จได้โดยง่าย (เจษฎาภรณ์ รอดภัย, 2561)

ดังนั้นการบริหารองค์การทางการศึกษาโดยการนำหลักธรรมอริยาบท 4 เพื่อความสำเร็จ ในการบริหารงานการศึกษาและการงาน ซึ่งอริยาบทเป็นธรรมสำหรับความสำเร็จซึ่งต้องใช้ในการ ทำงานเป็นฐานแห่งความสำเร็จ มี 4 อย่าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสาโดยการเริ่มต้นจาก ตนเองก่อนตั้งใจกำหนดจิตไว้มั่นคง มีความเพียรใส่ใจทำสิ่งนั้นอยู่เสมอไม่ทอดทิ้งเอาใจใส่กับการ ทำงานใช้ปัญญาพิจารณาตรวจสอบข้อบกพร่องและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุงย่อมทำให้ไปสู่ทาง สำเร็จ

บทสรุป

การบริหารองค์การจึงเป็นบทบาทสำคัญของผู้บริหารในการรวบรวมและการใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาช่วยในเรื่องของคุณธรรม และ จริยธรรมมาผสมผสานและประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารจัดการตามทฤษฎีการบริหารซึ่งจะ สามารถนำพาองค์กรเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายและผลสำเร็จขององค์กร โดยใช้หลักสติปัญญา 4 คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริงทำให้มีสมาธิและสามารถทำงานได้ อย่างมีประสิทธิภาพ การประพฤติปฏิบัติตามหลักการเจริญสติตามแนวสติปัญญานี้จะสามารถทำ ให้ควบคุมตนเองได้และเข้าใจผู้อื่น ทำให้เกิดปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทำให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจ

เมตตาต่อผู้อื่นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเกิดประโยชน์สุขแก่ตนเอง ครอบครัว และบุคคลที่เกี่ยวข้อง และการนำหลักธรรมอริยาบท 4 เพื่อความสำเร็จในการบริหารงานการศึกษาและการงานซึ่งอริยาบทเป็นธรรมสำหรับความสำเร็จซึ่งต้องใช้ในการทำงานเป็นฐานแห่งความสำเร็จ มี 4 อย่างคือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ซึ่งหลักธรรมทั้งสองจะเป็นแนวทางในการบริหารของผู้บริหาร โดยเริ่มจากการวางแผนการทำงานโดยรวมถึงการบริหารจัดการบุคลากรและด้านงบประมาณ การจัดการองค์กร การแบ่งหน้าการทำงานและจัดบุคลากร การสั่งงานเป็นเป็นระบบมีการประสานงาน และการสื่อสารมีการรายงานผลการดำเนินการเพื่อทราบถึงการทำงาน ข้อบกพร่องและแนวทางการแก้ปัญหา ถ้าทุกสิ่งอย่างล้วนเริ่มจากโดยการเริ่มต้นจากตนเองก่อนตั้งใจกำหนดจิตไว้มั่นคง มีความเพียรใส่ใจทำสิ่งนั้นอยู่เสมอไม่ทอดยอเอาใจใส่กับการทำงานใช้ปัญญาพิจารณาตรวจสอบข้อบกพร่องและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุงย้อมทำให้ไปสู่ทางสำเร็จ

องค์ความรู้ใหม่

ขอสรุปองค์ความรู้ใหม่จากการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กมลวรรณ เจียมสกุล. (2556). *การศึกษากิจการปกครองและกลยุทธิ์การสื่อสารของ تیمพระ
วิทยาการธรรมะเคลิเวอรี่*. (วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
สื่อสารมวลชน). คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต. (2565). *มาทำความรู้จัก กระบวนการบริหาร POSDCoRB*.
เข้าถึงได้จาก <https://rbs.rsu.ac.th/กระบวนการสำหรับผู้บริหาร-posdcorb/>
- เจษฎาภรณ์ รอดภัย. (2561). *รูปแบบการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับ
ผู้ต้องขังในเรือนจำเขต 6*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหาร
การศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธีรพงศ์ ประดิษฐ์กุล. (2563). *ทฤษฎีองค์การและการจัดการสมัยใหม่*. เข้าถึงได้จาก
<https://www.thaiprint.org/2020/12/vol128/knowledge128-03/>
- พระเทพปริยัติเมธี. (2559). *พุทธวิธีการบริหารจัดการทางรัฐประศาสนศาสตร์*. *วารสารมหาจุฬ
วิทยาการ*, 3(1), 1-10.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2549). *พุทธวิธีการบริหาร*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬ
าลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวล*. กรุงเทพฯ :
บริษัท เอส อาร์พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2558). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย*. กรุงเทพฯ : พิมพ์
ผลิธัมม.
- พระมหาธีรพันธ์ ธีรภิตติ และอัญชลี จตุรานน. (2555). *พุทธศาสนากับการบริหารความหมายของ
คำว่า การบริหาร*. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
เชียงใหม่.
- พระมหาสมบุรณ์ สุธมโม. (2557). *บทบาทของผู้บริหารในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา*. *วารสารครุ
ศาสตร์ปริทรรศน์*, 1(1), 89-102.

- พระมหาอุดร อุตฺโตโร. (2565). *พุทธวิธีในการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปัญญา). (2559). *บูรณาการพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างพลังบริหาร*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2537). *การทำงานที่เป็นสุข*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ฆราวาสธรรม*. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และชาย สัญญาวิวัฒน์. (2550). *การจัดการทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธ การบริหารจัดการแนวพุทธ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุदारัตน์ พิมพ์รัตนกานต์. (2564). *องค์การและการจัดการสมัยใหม่*. เข้าถึงได้จาก https://elcls.ssru.ac.th/anuch_na/pluginfile.php/26/block_html/content/ / เอกสารประกอบการสอนวิชาองค์การ%2018.11.64.pdf
- อำนวย เชลมานัน. (2558). *มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540*. (ดุชนิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Bernard, C. I. (1970). *The Function of the Executive*. Cambridge : Harvard University Press.
- Gulick, Luther. & Urwick, L. (1973). *Papers on the Science of Administration*. New York : Institute of Public Administration.

บวรพัฒน์